

AB YASAMA TASARRUFLARINA KARŞI BİREY HAKLARINI KORUMA MEKANİZMASI

PROTECTION OF INDIVIDUAL RIGHTS MECHANISM AGAINST EU LEGISLATIVE ACTS

Ayőe Füsun ARSAVA*

Özet: Lizbon Anlaşması AB'nin hakları koruma mekanizmalarında önemli değişiklikler getirmiştir. Önemli değişikliklerden biri gerçek ve tüzel kişilerin dava açma hakkını düzenleyen 263. maddenin 3. paragrafıdır. Söz konusu paragrafta, birinci ve ikinci alt paragraflarda bahsedilen şartların oluşması durumunda, gerçek ve tüzel kişilerin kendilerine direkt veya dolaylı olarak etki eden işlemlere ve uygulanış detayları açıkça belirtilmemiş düzenleyici işlemlere karşı dava açılabileceği ifade edilmiştir. Bu madde AB yasal işlemlerine karşı kişisel hakların korunmasına ilişkin mekanizmalara, ABAD'ın 3.10.2013 tarihli Inuit Kanatami davasındaki tüzük karakterli hukuki tasarruflar ifadesine ilişkin yorumu çerçevesinde ışık tutmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Plaumann Formülü, Direkt Etki, Tüzük Karakterli Hukuki Tasarruflar, AB Temel Haklar Şartı, İlk Derece Mahkemesi

Abstract: The Treaty of Lisbon made significant amendments on the EU system of protection of rights. One of the most significant amendments is on article 263 paragraph 3 that regulates natural and legal persons right of bringing action. Article 263 paragraph 3 says that any natural or legal person may, under the conditions referred to in the first and second subparagraphs, institute proceedings against an act addressed to that person or which is of direct and individual concern to them, and against a regulatory act which is of direct concern to them and does not entail implementing measures. This article sets light to protection of individual rights mechanism against EU legislative acts in accordance with EU Court's interpretation of the term of "dispositions with regulation nature" on Inuit Kanatami Case dated 3.10.2013

Keywords: Plaumann Formula, Direct Effect, Dispositions with Regulation Nature, EU Charter of Fundamental Rights, Court of First Instance

* Prof. Dr., Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon sözleşmesi AB yargısı ve AB hakları koruma sisteminde kapsamlı değişiklikler getirmiştir.¹. Tartışma konusu olan en önemli değişiklikler arasında kuşkusuz AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasından sapan AB'nin çalışma usulleri hakkındaki sözleşmenin gerçek ve tüzel kişilerin iptal davası açma yetkisini düzenleyen 263. madde, 3. fıkrası yer almaktadır.

AB'nin çalışma usulleri hakkındaki sözleşmenin 263. madde, 3. fıkrasında yer alan ve gerçek ve tüzel kişilerin 1. fıkra ve 2. fıkroda öngörülen koşullarla kendilerine yönelik tasarruflar nedeniyle dava açma hakkını düzenleyen hüküm AT anlaşmasının gerçek ve tüzel kişilerin kendilerini muhatap alan kararlara karşı iptal davası açabilmesini düzenleyen 230. madde, 4. fıkrası ile uyum içindedir. Bu tablo gerçek ve tüzel kişilerin kendilerini muhatap alan ve bağlayıcı hukuki etki gösteren hukuki tasarruflara karşı iptal davası üzerinden korunması yaklaşımının Lizbon reform sözleşmesi ile değişmediğini göstermektedir. Benzer durum AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasında yer alan başkalarını muhatap alan ancak davacıyı doğrudan ve bireysel etkileyen kararlara ilgili düzenleme bakımından da geçerlidir. AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrası içeriği itibarıyla tasarruf kavramıyla bağlantılı lâfzî farka rağmen büyük ölçüde gerçek ve tüzel kişilerin kendilerini muhatap almamakla beraber, onları doğrudan ve bireysel etkileyen tasarruflar nedeniyle iptal davası açabilmelerini öngören 263. madde, 4. fıkranın içeriğiyle örtüşmektedir.

Buna karşılık AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 4. fıkra hükmüne tekabül eden AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrası ile yapılan karşılaştırma, AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasında öngörülen gerçek ve tüzel kişilerin tüzük görünümüne tasarrufların iptaline ilişkin dava yetkisi ile ilgili düzenlemenin 263. madde, 3. fıkra tarafından üstlenilmediğini, bu hükmün AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasına tamamen yabancı yeni bir düzenleme ile ikâme edildiğini göstermektedir. AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaş-

¹ Christian.Calliess, Die neue Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon - Ein Überblick über die Reformen unter Berücksichtigung ihrer Implikationen für das deutsche Recht, Mohr Siebeck Verlag, 1.Auflage 2010, s. 80 vd.; Meinhard Schröder, Neuerungen im Rechtsschutz der Europäischen Union durch den Vertrag von Lissabon, DÖV 2009, s.61 vd.)

manın 263. madde, 3. fıkrasında öngörülen düzenleme, gerçek veya tüzel kişilerin 1. ve 2. fıkrada yer alan koşullar altında bundan böyle kendilerini doğrudan etkileyen ve icra önlemi gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflar aleyhine iptal davası açabilmesini öngörmektedir.

Ortaya çıkış tarihçesi itibariyle “hot summer” 2002’e ve Avrupa Anayasa tasarısının III-365.maddesine istinat eden bu yenilik önemli hukuki tereddütlere ve herşeyden önce tüzük karakterli hukuki tasarruflar kavramı bağlamında yoğun görüş farklılıklarına neden olmuştur. Divan 3.10.2013 tarihli Inuit Tapiriit Kanatami davası bağlamında verdiği kararı ile yüksek yargı olarak tereddüt konusu kavrama açıklık getirme beklentisini karşılayamamıştır²; Divanın kararı gerçek ve tüzel kişilerin bireysel haklarının korunmasında merkezi korumayı güçlendirecek bir gelişme olarak değerlendirilmemektedir.

AB’nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 3. fıkrasının gelişme tarihçesi ve tüzük karakterli hukuki tasarruflar kavramı

AB’nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 3. fıkrasının ortaya çıkış tarihçesi madde hükmünde ortaya çıkan değişikliğin kısmen Birlik yargıçlarının *Unión de Pequeños Agricultores*³ davalarında verdiği kararların, kısmen de kanun sözcüsü Jacobs’un davalarla ilgili özellikle 21.03.2002 tarihli talebinin izlerini taşıyan “hot summer 2002”ye istinat ettiğini göstermektedir. Söz konusu davalarda bir taraftan ilk derece mahkemesi ve kanun sözcüsü Jacobs arasında, diğer taraftan ilk derece mahkemesi ve Divan arasında ortaya çıkan görüş farklılığı, AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrası muvacesinde gerçek ve tüzel kişilerin AT-AB normatif hukuk tasarruflarına karşı dava açma önkoşulu olarak kabul edilen 1963 tarihli Plaumann formülünde

² EuGH, 3.10.2013, Rs.C-583/11 P (Inuit Tapiriit Kanatami u.a./Europäisches Parlament und Rat der EU; Rudolf Streinz, Individualrechtsschutz im Kooperationsverhältnis, EuZW 2014, s.17 vd.

³ EuG, Rs. T-173/98 (Unión de Pequeños Agricultores /Rat der EU), Slg.1999, II-3357 vd.; EuGH, Rs. C-50/00P (Unión de Pequeños Agricultores /Rat der EU), Slg.2002, I-6677 vd., ve Jégo-Quéré EuG, Rs.T-177/01 (Jégo-Quéré/Kommission), Slg.2002, II-2365 vd.; EuGH, Rs.C-263/02 P, (Kommission/Jégo-Quéré), Slg.2004, I-3425 vd.

öngörülen bireysel etkilenme kriterinin Birlik temel hakkı olarak kabul edilen etkin hukuki himaye hakkı ışığında yeniden yorumlanarak gerçek ve tüzel kişilerin haklarının üye devlet mahkemeleri tarafından dezentral korunması yerine AB hukuku üzerinden temininin mümkün olup olmadığının tartışılmasına yol açmıştır. Plaumann formülüne göre bir gerçek yahut tüzel kişinin kendini muhatap almayan tasarruftan bireysel olarak etkilendiğini o kişinin hukuki statüsünün kişinin taşıdığı muayyen özellikler yahut onu diğer kişilerden ayıran koşullar nedeniyle tasarrufun muhatabı gibi etkilemesi durumunda kabul edilmektedir⁴. Hernekadar bu bağlamda Jacobs ve ilk derece mahkemesi eski “dar” Plaumann-formülüne istinat eden AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasında yeralan bireysel etkilenme kriterini bireysel hakları temin edecek bir yorumla ikâme etme yahut değiştirme girişimi yapmış ise de, bu girişim her iki davaya ilişkin kararların Divan nezdinde temyiz edilmesi ertesinde akamete uğramıştır⁵. Divan *Unión de Pequeños Agricultores* kararında AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasını Birlik temel haklarına uygun yorumlama olanağını kullanmamış ve bu yönde bir adım atılmasının anlaşmaları değiştirmekle yetkili AB üyelerine ait olduğunu kabul etmiştir⁶. Gerçek ve tüzel kişilerin haklarının AB'nin hukuki tasarruflarına karşı AB hukuku çerçevesinde merkezi olarak korunması yaklaşımının üye devletlerin kimileri tarafından ve Avrupa için anayasa hazırlayan Anayasa Konvansiyonu tarafından desteklenmesine, diğer bir ifade ile bireysel dava açma olanağının genel geçerliliğe sahip Birlik tasarruflarına genişletilmesine olumlu bakmasına karşılık, diğer bir kısmının dar bir yaklaşımla dava açma olanağını yasama karakteri olmayan hukuki tasarruflarla sınırlı kabul etmesi nedeniyle AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkra değişikliğinin kapsamı konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır⁷. Bu görüş farklılığını sadece 2004 tarihli anayasa tasarısının tüzük karakterli hukuki tasarruflar kavramını kullanan ve haklı eleştirilere neden olan bir formülasyonla

⁴ bkz.: EuGH, 15.07.1963, Rs. 25/62 (Plaumann/Kommission), Slg. 1963, 213, 238]

⁵ EuGH, Rs. C-50/00P (Unión de Pequeños Agricultores /Rat der EU), Slg. 2002, I-6677 vd.; EuGH, Rs. C-263/02P (Kommission/Jégo-Quéré), Slg. 2004, I-3425 vd.)

⁶ krş.: EuGH, Rs. C-50/00 P (Unión de Pequeños Agricultores /Rat der EU), Slg. 2002, I-6677, Rn.45

⁷ Wolfram Cremer, Der Rechtsschutz des Einzelnen gegen Sekundärrechtsakte der Union gemäss Art.III - 270, Abs.4 Konventsentwurf des Vertrags über eine Verfassung für Europa, EuGRZ 2004, s.577, 580 vd.

bireysel etkilenme ile ilgili yorumu düzelttiği izlenimi veren III-365. madde, 4.fıkrası değil (anayasa tasarısı esasen kısa bir süre sonra Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda reddedilmiştir), anayasa tasarısının III-365. madde, 4. fıkrası ile lâfzen tam örtüşen AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın tüzük karakterli AB hukuku tasarruflarına karşı dava olanağı öngören, dolayısı ile bireysel haklara merkezi koruma sağlayan hükmün uygulanmasını doğrudan etkilenmeye bağlı kılan, ancak bireysel etkilenmenin gerekli olmadığını kabul eden 263. madde, 4. fıkrası da yansıtmaktadır.

AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 4. fıkrası yıllardır tartışılan sorunlara açık bir çözüm getirememiştir. Tereddüt konularının başında tüzük karakterli hukuki tasarruflar kavramı gelmektedir. Bu çerçevede birbirinden farklı iki görüşün temsil edildiği görülmektedir. Literatürde çok sayıda yazarın dar yorum yaklaşımından hareket ederek, gerçek yasama tasarruflarının, diğer bir ifade ile kanun karakteri olan hukuki tasarrufların tüzük karakterli hukuki tasarruflardan ayırt edilmesi gerektiğini, 263. madde, 4. fıkrada dile gelen tüzük karakterli hukuki tasarrufların sadece kanunların altında yer alan hukuki normları yahut tertiär hukuki tasarrufları kapsamaması gerektiğini, tüzük karakterli tasarrufların AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 289. maddesinde öngörülen olağan yahut özel yasama prosedürü çerçevesinde ihdas edilmeyen icra önlemleri olarak kabul edilmesi gerektiğini savundukları görülmektedir. Bir kısım diğer yazarlar ise üye devletlerde doğrudan geçerli oldukları nispette 288.madde muvacehesinde ortaya çıkan tüzükler dâhil olmak üzere tüm şekli normatif yasama tasarruflarının kanun karakterli hukuki tasarruf olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır⁸.

Divanın "Inuit Tapiriit Kanatami" davasında uyuşmazlığı karara bağlayan 3.10.2013 tarihli kararı

Yukarıda işaret edilen görüş farklılığı nedeniyle 3 Ekim 2013 tarihli Divan kararı büyük bir heyecanla beklenmiştir. İlk derece mahkemesi Avrupa Parlamentosu ve Konseyin ortak karar prosedürü

⁸ Ulrich Everling, Rechtsschutz in der Europäischen Union nach dem Vertrag von Lissabon, EuR Beiheft, 1/2009, s.71,74

çerçevesinde ihdas ettiği 16 Eylül 2009 tarihli ve 6 Eylül 2011 tarihli, 1007/2009 sayılı fok balığı ürünlerinin ticaretine ilişkin tüzük aleyhine açılan bireysel iptal davasında vermiş olduğu kararında literatürde kimi yazarlar tarafından temsil edilen, 263.madde, 3.fıkrasında yer alan tüzük karakterli tasarrufların AB'nin yasama tasarrufları olarak mütalâa edilemeyeceğini benimseyen dar yorum yaklaşımını kabul etmiş ve⁹ bunun sonucu olarak da bireysel iptal davasını caiz bulmayarak reddetmiştir. Mahkemenin kararına göre davacıların bu davada söz konusu tüzüğün yasama tasarrufu teşkil etmesi nedeniyle AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263.madde, 3.fıkrasına istinaden iptal davası açması mümkün değildir. Bunun dışında 263. madde, 3. fıkrada öngörülen diğer olasılığa istinaden de davacıların doğrudan etkilenme kriterini yerine getirmemeleri ve iptal davası konusu tüzükten Plaumann formülündeki bireysel etkilenme kriterini gerçekleştirmemeleri nedeniyle dava açma yetkisini kullanması mümkün değildir (krş.: EuG, Rs. T-18/10, Rn.87-93). İlk derece mahkemesinin verdiği bu karar üzerine AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 256. madde, 1. fıkrası ve Divan statüsünün 56.maddesine istinaden davacılar Divan nezdinde dört gerekçe ışığında temyiz başvurusu yapmıştır. Yapılan temyiz başvurusunda birinci gerekçe olarak mahkemenin 263. maddenin yorum ve uygulanması bağlamında çok sayıda hukuki hata yaptığı iddia edilmiştir. İkinci gerekçe olarak, mahkemenin gerekçelendirme yükümlülüğünün yerine getirmediği ileri sürülmüştür. Üçüncü gerekçe olarak, mahkemenin Temel Haklar Şartı'nın 47. madde ve AİHK'nun 6 ve 13. maddelerini dikkate almadığı iddia edilmiştir. Dördüncü gerekçe olarak da mahkemenin kanıtları manipüle ettiği ileri sürülmüştür. Bu gerekçelerle bağlantılı olarak kanun sözcüsü Kokott yaptığı değerlendirme sonucunda yaptığı nihai talepte yasama tasarruflarının AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 3. fıkrasında öngörülen tüzük karakterli yasama tasarruflarının kapsamında mütalâa edilemeyeceğini ve tüm ileri sürülen gerekçelerin mesnetsiz olduğunu açıkça dile getirerek ilk derece mahkemesinin görüşüne katılmış ve Divana temyiz talebinin reddilmesi önerisi yapmıştır. Divan, kanun sözcüsünün önerisine 3 Ekim

⁹ krş.: EuG, Rs. T-18/10 (Inuit Tapiriit Kanatami u.a./Europäisches Parlament und Rat der EU, Slg.2011, II-5599, Rn.56)

2013 tarihli kararında uymuştur. Divan, 2 ve 3 nolu temyiz taleplerinin reddi bağlamında bu isnatların somut bir yanı olmaması nedeniyle oldukça kısa açıklamalar yapmıştır. Buna karşılık 1. ve 3.gerekçelerin reddi bağlamında daha kapsamlı açıklamalar karşımıza çıkmaktadır.

İlk derece mahkemesinin 263. madde, 3. fıkrasının yorum ve uygulanması bağlamında birçok hukuki hata yapıldığına ilişkin iddia bağlamında Divan öncelikle tüzük karakterli hukuki tasarruflar kavramını ele almıştır. Divan bu iddiayı reddederken, gerekçe olarak tercihli ve tercihsiz davacılar ayırımına, anayasa tasarısının III-365. madde, 4. fıkrasına ve anayasa konvansiyonunda anayasa tasarısına ilişkin hazırlık çalışmalarına istinat ederek tüzük karakterli hukuki tasarrufların 263. madde, 3. fıkrasında yer alan diğer olasılıklarda öngörülen tasarruf türlerine nazaran daha dar bir kapsama sahip olması gerektiği sonucuna varmıştır. Bu dayanaklara istinaden Divan mahkemeye ve kanun sözcüsü Kokott'la mutabık olarak, AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 3. fıkrasında gerçek ve tüzel kişilerin dava hakkıyla ilgili olarak AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasında yapılan değişiklik sonucu ortaya çıkan düzenlemenin bireylere yasama tasarrufları dışında kalan genel geçerliliğe sahip tasarruflara karşı daha esnek koşullarla iptal davası açma olanağı verme amacı taşıması nedeniyle, 263. madde, 3. fıkrada yer alan tüzük karakterli yasama tasarruflarının yasama tasarruflarını kapsamaması gerektiği sonucuna varmıştır. Divan ilk derece mahkemesinin 6 Eylül 2011 tarihli kararında davacıların dava konusu 10.07.2009 tarihli tüzükten 263. madde, 3. fıkra muvacehesinde doğrudan ve bireysel etkilenmediklerini dile getiren saptamasının hukuka aykırı olduğu iddiasını da, Lizbon anlaşmasının AT anlaşmasının 230. madde, 4. fıkrasında düzenlenen iptal davasının kabul şartlarında değişiklik getirmek gibi bir amaç taşımadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

Divan temyiz kararında davacıların üçüncü itirazları bağlamında gündeme getirdikleri Birlik temel haklarıyla ilgili soruların cevaplandırılmasından imtina etmemiştir. Davacılar temyiz başvurusunda ilk derece mahkemesinin 6 Eylül 2011 tarihli Inuit kararı bağlamında 263. madde, 3. fıkraya ilişkin yaptığı yorumun Avrupa Temel Haklar Şartı'nın 47.maddesinin ve AİHK'nun 6.maddesinin ve 13.maddesinin ihlâline yol açtığını iddia etmiştir. Bu iddia da kanun sözcüsünün öne-

risine uygun olarak uzun tartışmalar ertesinde reddedilmiştir. Divan bu çerçevede 263. madde, 3. fıkrada düzenlenen iptal davası yanı sıra, 267. maddede düzenlenen ön karar davasının ve 277. maddede düzenlenen hukuka aykırılık def'inin Birlik hukuk tasarruflarının hukuka uygunluğunun denetim veya incelemesi bakımından taşıdığı öneme işaret ederek, Avrupa Temel Haklar Şartının 47. maddesinin anlaşmalarda öngörülen hakları koruma sistemini ve Birlik mahkemeleri nezdinde açılan davalarla ilgili kuralları değiştirme amacını taşımadığını vurgulamıştır.

AB'nin çalışma usulleri hakkındaki anlaşmanın 263. madde, 3. fıkrasında öngörülen dava açma koşullarının Divanın görüşüne göre temel haklara etkin yargısal teminat sağlanması prensibi ışığında yorumlanması gerekmektedir. Bu yorum mükellefiyeti hiçbir zaman anlaşmada öngörülen iptal davası kriterlerinin ortadan kalkması sonucunu vermemektedir. Ulusal mahkemelerin AB hakları koruma sistemi çerçevesinde sahip olduğu önemli rol ve üye devletlerin AB anlaşmasının 19.madde, 1. fıkrasından doğan etkin hukuki himaye için gerekli hukuki teminatlar oluşturma mükellefiyeti, Divanın Birlik yasama tasarrufundan etkilenen her gerçek yahut tüzel kişinin Avrupa Temel Haklar Şartının 47. maddesinde öngörülen teminat muvacehesinde doğrudan herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan Birlik yasama tasarruflarına karşı iptal davası açma olanağı vermediği yaklaşımını benimsemesine neden olmuştur¹⁰.

Sonuç

Divan 3 Ekim 2013 tarihli kararıyla yüksek mahkeme olarak 263. madde, 3. fıkrada yer alan tüzük karakterli yasama tasarrufları kavramını bağlayıcı şekilde münhasıran yorumlama yetkisini kullanmış ve ilk derece mahkemesinin 06.09.2011 tarihli Inuit kararı ile kanun sözcüsü Kokott'un nihai talebiyle ve literatürdeki ağırlıklı görüşle uyumlu şekilde tüzük karakterli yasama tasarrufları kavramının AB'nin yasama tasarruflarını kapsamadığını tespit etmiştir. Bu tespit AB hakları koruma sisteminde geçmiş yıllarda önemli tartışmalara neden olan

¹⁰ EuGH, 3.10.2013, Rs. C-583/11 P (Inuit Tapiriit Kanatami u.a./Europäisches Parlament und Rat der EU), Rn.105

bireysel hak himayesinin önemli bir detay sorununu çözmüştür. Tüzük karakterli yasama tasarrufları kavramının AB'nin yasama tasarruflarına ilişkin olmadığı görüşünü benimseyen Divan kararının bazı noktalarda eleştirildiği görülmektedir.

Divan 263. madde, 3. fıkrada düzenlenen tüzük karakterli yasama tasarrufları bakımından doğacak sonuçlarını dikkate almadan 3. fıkrada öngörülen dava açma koşullarının Avrupa Temel Haklar Şartının 47. maddesinde düzenlenen temel haklara etkin yargısal hukuki himaye sağlanması prensibi ışığında yorumlanmasını kabul etmiştir. Avrupa Temel Haklar Şartının 47. maddesinde yer alan etkin yargısal himaye hakkı, bu hakkın gerçek ve tüzel kişiler için geniş yorumlanmasını ve bu şekilde AB'nin tüm yasama tasarruflarının bu teminatın kapsamına girmesini gerektirmektedir. İcra önemi gerektirmeyen Birlik yasama tasarruflarına karşı ulusal mahkemeler tarafından yeterli ölçüde dezentral hukuki himaye sağlandığı gerekçesiyle, bu tasarrufların 47. maddede öngörülen etkin hukuki himayenin dışında bırakılması 47. maddenin amacına uymamaktadır.

Divanın bu davada vermiş olduğu karar onun AB anayasa mahkemesi pozisyonunu güçlendirmiştir. 263. madde, 3. fıkraya ilişkin yorumuyla, sadece kendisinin kanun karakterli AB yasama tasarruflarını iptal edebileceğini, buna karşılık ilk derece (AB) mahkemesinin hukuka aykırılık def'i bağlamında yetki kullanabileceğini ilân etmiştir¹¹. Divan AB hakları himaye sistemi çerçevesinde bireysel hakları merkezi koruma fırsatını güçlü gerekçeler getirirmeden kaçırmıştır.

Kaynakça

Christian Calliess, Die neue Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon - Ein Überblick über die Reformen unter Berücksichtigung ihrer Implikationen für das deutsche Recht, Mohr Siebeck Verlag, 1. Auflage 2010
Meinhard Schröder, Neuerungen im Rechtsschutz der Europäischen Union durch den Vertrag von Lissabon, DÖV 2009

¹¹ 1007/2009 sayılı fok balığı ürünlerine ilişkin ticaret konusundaki icra tüzüğü Inuit II kararının konusunu oluşturmuştur. 737/2010 sayılı tüzük için bkz.: ABl.EU 2010 L 216/1 vd.

Rudolf Streinz, Individualrechtsschutz im Kooperationsverhältnis,
EuZW 2014

Ulrich Everling, Rechtsschutz in der Europäischen Union nach dem
Vertrag von Lissabon, EuR Beiheft, 1/2009

Wolfram Cremer, Der Rechtsschutz des Einzelnen gegen
Sekundärrechtsakte der Union gemäss Art.III - 270,
Abs.4 Konventsentwurf des Vertrags über eine
Verfassung für Europa, EuGRZ 2004